

СОЦІАЛЬНІ ІННОВАЦІЇ В КРЕАТИВНИХ ІНДУСТРІЯХ ЄС: ВІД ДИЗАЙНУ ПОСЛУГ ДО ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНИХ СИСТЕМ ¹

Юськів Богдан Миколайович

*доктор політичних наук, професор,
професор кафедра економіки та управління бізнесом,
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Соціальні інновації – один із ключових напрямів розвитку культурних і креативних індустрій (ККІ) Європейського Союзу. Якщо традиційно ККІ асоціюються з мистецтвом, дизайном чи медіа, то в сучасному розумінні їхня роль значно ширша: вони виступають інструментом вирішення складних суспільних проблем – бідності, соціальної ізоляції, нерівного доступу до публічних послуг. Дослідники Н. Боччелла та І. Салерно фіксують, що саме ці галузі дедалі активніше інтегруються в соціальні трансформації, поєднуючи дизайн, технології та громадянську участь [1].

Для розуміння логіки розвитку соціально-інноваційних компаній ми розрізняємо два поняття: *тенденції* та *напрями*. Тенденції – це великі зміни в суспільстві й економіці, що відбуваються незалежно від волі окремих організацій. Напрями – це конкретні відповіді на ці зміни: програми, ініціативи, інституційні рішення. Метафорично: тенденція – це вітер, а напрям – курс корабля, який капітан обирає з урахуванням цього вітру. У сфері соціальних інновацій ЄС у 2015–2025 роках виокремлюються чотири ключові тенденції: зростання запиту на нетрадиційні методи вирішення соціальних проблем (дизайн-мислення, системний дизайн); інтеграція мистецтва й культури в соціальні трансформації; збільшення кількості інклюзивних проєктів, що залучають маргіналізовані групи як активних учасників; розвиток громадських просторів для співтворчості – хабів, лабораторій, платформ, де громадяни й чиновники спільно шукають рішення. Згідно з Р. Мюррей, Дж. Коле-Гріс і Дж. Малган, значна частина найбільш творчої дії відбувається саме на межах між секторами – публічним, приватним і громадянським суспільством, – і саме там народжуються найефективніші соціальні інновації [2, с. 3].

¹ Дослідження було проведено в рамках модуля Жана Моне «Динамічні креативні індустрії: Розкриття потенціалу економіки ЄС та виклики для України» (№ 101172651 – ERASMUS-JMO-2024-HEI-TCH-RSCH).

Яскравим прикладом компанії, що відповідає на ці тенденції на системному рівні, є *Dark Matter Labs* (Лондон; darkmatterlabs.org). Заснована 2016 року архітектором і соціальним підприємцем Інді Джохаром, ця місієсорієнтована стратегічна дизайн-лабораторія виходить із нетривіальної ідеї: більшість соціальних проблем відтворюються через невидимі структури – закони, фінансові правила, організаційні норми та культурні очікування. Змінити лише симптоми недостатньо; потрібно змінювати ці приховані механізми, які компанія позначає терміном «темна матерія» суспільства – за аналогією з фізикою, де темна матерія невидима, але визначає структуру всесвіту. Мультидисциплінарна команда поєднує фахівців із права, фінансів, урбаністики та дизайну, що й дозволяє втручатися одночасно в кілька рівнів системи.

Конкретним прикладом такого підходу є проєкт *CircuLaw*, реалізований *Dark Matter Labs* спільно з муніципалітетом Амстердама. Дослідники зіткнулися з типовою інституційною проблемою: перехід до циркулярної економіки блокується не браком доброї волі, а складністю й непрозорістю правової системи – чиновники просто не знають, які інструменти вже є в чинному законодавстві. *CircuLaw* вирішує це через відкриту цифрову платформу (circulaw.nl): команда систематично аналізує нідерландське та європейське законодавство, витягує з нього застосовні інструменти для конкретних тематик (наприклад, дерев'яне будівництво чи циркулярні вітрові турбіни) і подає їх у зрозумілому форматі для практиків. Результат – не новий закон, а нова видимість тих можливостей, що вже існують. Це і є робота з «темною матерією»: не симптоматичне лікування, а переналаштування правових механізмів, що формують умови для всієї галузі [3].

Іншу модель соціальних інновацій представляє агенція *STBY* (Лондон / Амстердам; stby.eu). Заснована 2003 року, вона є однією з піонерів сервіс-дизайну в Європі. Якщо *Dark Matter Labs* трансформує системи «згори», змінюючи інституційні правила, то *STBY* діє через глибоке дослідження реального досвіду людей: виявляє невидимі потреби, залучає користувачів до співтворчості й перетворює знахідки на практичні інструменти для організацій і держави. Клієнти агенції охоплюють корпоративний та публічний сектор, НУО – серед партнерів *Nesta*, *Rockefeller Foundation*, *What Design Can Do* [4].

Найбільш резонансним підтвердженням проєктом *STBY* у сфері соціальних інновацій є *DIY Toolkit* («Development Impact and You»), розроблений у партнерстві з індійською агенцією *Quicksand* на замовлення *Nesta* та *Rockefeller Foundation* (2013–2014). Завдання полягало в тому, щоб дати практикам у сфері міжнародного розвитку прості, перевірені інструменти для генерації та впровадження

соціальних інновацій – без надмірного теоретизування. STBY та Quicksand відібрали, протестували й оформили 30 інструментів, кожен із яких супроводжується описом, шаблоном для завантаження та відеоінструкцією. Тестування проводилось у 30 організаціях на чотирьох континентах. У перший рік після запуску набір переглянули понад 300 000 разів у більш ніж 165 країнах; його перекладено на 10 мов, зокрема з арабською та мандаринською. Сьогодні DIY Toolkit підтримується STBY та Quicksand як відкритий ресурс [5].

Разом наведені приклади окреслюють важливе розрізнення: соціальні інновації в ККІ діють на двох рівнях. *Системний рівень* (Dark Matter Labs) – це зміна інституційних правил, фінансових механізмів і правових рамок, що відтворюють соціальні проблеми. *Партисипативний рівень* (STBY) – це залучення самих громадян до розробки рішень через методи дизайн-досліджень і співтворчості. Обидва рівні необхідні й взаємодоповнювальні. Без системних змін найкращі локальні ініціативи наштовхуються на структурні бар'єри. Без залучення громадян системні рішення часто не відповідають реальним потребам і не мають суспільної підтримки. Поєднання трансформації невидимих структур із включенням людей у процес – це і є головний урок, який пропонує досвід соціально-інноваційних компаній ЄС.

Значення для України. Повоєнне відновлення потребує не лише фізичної відбудови, а й переосмислення соціальних механізмів, багато з яких не працювали ефективно ще до 2022 року. Масове внутрішнє переміщення, руйнування спільнот, зростання соціальної вразливості – це виклики, для яких традиційні інструменти є недостатніми. Досвід Dark Matter Labs і STBY демонструє: дизайн і креативність – це не доповнення до «справжньої» роботи, а повноцінний інструмент соціальних змін. Підходи цих компаній – системне картографування інституційних структур, партисипативне прототипування, команди на перетині дизайну й права – Україна може адаптувати до свого контексту. Відновлення, яке поєднає інфраструктурні зміни з інституційними і зробить громадян його учасниками, має шанс стати справжньою трансформацією.

Література:

1. Boccella N., Salerno I. Creative Economy, Cultural Industries and Local Development. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2016. Vol. 223. P. 291–296. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2016.05.370>.
2. Murray R., Caulier-Grice J., Mulgan G. *The Open Book of Social Innovation*. London : NESTA / The Young Foundation, 2010. 222 p. URL: <https://youngfoundation.org/wp-content/uploads/2012/10/The-Open-Book-of-Social-Innovation.pdf>

3. Dark Matter Labs. CircuLaw – using existing laws and regulations to accelerate the transition to a circular economy. *Provocations by Dark Matter Labs*. 2023. URL: <https://darkmatterlabs.org/initiatives/circulaw>.

4. STBY. About STBY. URL: <https://www.stby.eu/about/>

5. STBY. Quicksand. DIY Toolkit – Development Impact & You. Nesta / Rockefeller Foundation, 2014. URL: <https://diy-toolkit.org>.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-606-8-55>

DATA-DRIVEN УПРАВЛІННЯ ЛОГІСТИЧНИМИ ЕКОСИСТЕМАМИ У ЦИФРОВОМУ БІЗНЕСІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ВИКЛИКІВ

Юхименко-Назарук Ірина Анатоліївна

*доктор економічних наук, професор, професор кафедри
документальних комунікацій та менеджменту, декан факультету
документальних комунікацій, менеджменту, технологій та фізики,
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Будзін Дмитро Вікторович

*здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедра документальних комунікацій та менеджменту,
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

Актуальність теми зумовлена тим, що сучасна логістика функціонує вже не в середовищі поодиноких збоїв, а в режимі майже безперервної турбулентності, де воєнні конфлікти, санкційні режими, атаки на критичну інфраструктуру, дефіцит пропускнуої спроможності транспортних вузлів і регуляторна фрагментація нашаровуються один на один. У такій ситуації традиційна модель управління логістикою, побудована переважно на мінімізації витрат і локальній оптимізації маршруту, втрачає достатність. Світовий банк у доповіді *Connecting to Compete 2023* прямо наголошує, що розуміння логістичної результативності та її детермінант є «важливішим, ніж будь-коли», а нове покоління індикаторів уже спирається на великі масиви даних відстеження реальних переміщень вантажів [4, с. 7; 4, с. 16-17]. UNCTAD, своєю чергою, показує, що війна в Україні, криза в Червоному морі та обмеження в Панамському каналі змінили конфігурацію